

З ЛЮБОВ'Ю ДО РІДНОГО СЛОВА (До 60-річчя з дня народження професора Івана Васильовича Сабадоша)

Не так просто писати про людину, яку шануєш і яку л знаєш. Ще складніше вітати її зі славним ювілеєм. Але був би на все життя не сказати ширих і відвертих слів про свого Учителя Наставника – Івана Васильовича Сабадоша, який є неординарною небуденною особистістю із вродженим педагогічним талантом.

Народився Іван Васильович Сабадош 12 травня 1944 року одному із найстаріших сіл на Хустщині – Сокирниці в селянській родині. Батьки Івана хоча й були простими людьми, але володіли природженою інтелігентністю і над усе дбали, щоб їх діти здобули собі вищу освіту. Тож коли у селі відкрилася семирічна школа, радості не було меж. У рідному селі Іван здобув початкову семирічну освіту, а до Стеблівки пішов за середньою освітою, бо в своєму селі десятирічки ще не було. Вчився сумлінно, особливо легко йому давалися українська мова та література, а також математика. Та коли постав вибір майбутньої професії – сумнівів не було, душа лірика взяла верх. Захоплення мовою рідного народу, бажання збагнути її глибини привели молодого юнака у 1961 році на філологічний факультет Ужгородського державного університету. Вже тоді викладачі університету підмітили допитливого юнака.

З перших місяців навчання захопить його мовознавчий гурток, в якому він чи не найактивніший серед вихованців. Проте цей порив до науки прийшлося перервати – Івана призвали на строкову службу до Радянської Армії. Та й тут він не забував про навчання, у вільні хвилини просиджував у бібліотеці військової частини. Тож коли у 1966 році І.Сабадош знову сів за студентську парту, йому було легко, вимушена перерва на навчання не відбилася. Після успішного закінчення університету, у 1969 році, він одержує диплом викладача української мови та літератури середньої школи, а також направлення на роботу у рідну школу, педагогічний колектив якої радо зустрів свого вихованця. Але пробув у рідному селі недовго. У цьому ж році він вступає до стаціонарної аспірантури Ужгородського державного університету зі спеціальності “українська мова”. Саме у цій царині молодий учений знаходить себе. Наука стає його рідною стихією. Особливо захоплює діалектологія, з якою пов’язує своє майбутнє наукове дослідження. Під керівництвом наставника професора Й.О.Дзендзелівського І.Сабадош працює над темою кандидатської дисертації “Лексика лісосплаву українських говорів району Карпат”. Збираючи діалектний матеріал, молодий учений обійшов пішки не одне село. Кожну вільну хвилину проводив у розшуках і здобуванні скарбів матеріальної та духовної культури. І ця його робота увінчалась успіхом – у травні 1974 року він захистив кандидатську дисертацію. Для цього дослідження автор зібрав багатий фактичний матеріал в українських населених пунктах Карпат і дав детальний опис й аналіз цієї лексики, яка у зв’язку з припиненням лісосплаву в цьому

регіоні останнім часом досить швидко архаїзувалася і зникає. Тому своєчасна фіксація її має важливе значення для науки.

У послужному списку Івана Васильовича – роки праці в Науковій бібліотеці Ужгородського університету. Протягом 1972-1977 рр. він обіймає посаду її директора й одночасно працює викладачем-погодинником кафедри української мови цього ж університету. Починаючи з 1977 року, доля повністю пов’язує Івана Васильовича з цією кафедрою. Тут він пройшов шлях від асистента до професора. А у 1986-1992 рр. був завідувачем кафедри української мови. Понад п’ять років, з 1978 до 1983, обіймає посаду заступника декана філологічного факультету УжДУ. Протягом 1983-1985 рр. перебуває на посаді старшого наукового співробітника з метою завершення роботи над докторською дисертацією. З 2004 р. – декан філологічного факультету УжНУ. Але головне в житті – не посади, головне – залишитись людиною на цих посадах. Де б не працював Іван Васильович, все він робив чесно, самовіддано, з турботою про людей.

У грудні 1986 року сталася ще одна вагома подія в житті І.Сабадоша – захист докторської дисертації на тему “Формування української ботанічної номенклатури”. Це була перша спроба узагальнюючої праці з лексики флори української мови. Вперше на значному фактичному матеріалі простежується історія макросемантичної групи українських назв рослин від найдавніших часів і до наших днів.

В університетських стінах повністю розкривається педагогічний талант І.Сабадоша. Студенти-філологи багатьох поколінь не тільки поважають, а

головне, люблять свого наставника як за одержані від нього глибокі фахові знання, так і за людяність. Зустрічаються з Іваном Васильовичем студенти вже на першому курсі, де він читає курс “Сучасна українська літературна мова”. Перейшовши із шкільної партії до університетської лави, першокурсники часто розгублюються, стають безпорадними. Це добре розуміє їх наставник і намагається прийти їм на допомогу. Студентська молодь горнеться до Івана Васильовича як до педагога і наставника, вслухається в його бесіди, поради, цінує його тактовність у висловленні побажань, зауважень. У донесенні до слухачів програмового матеріалу завжди відчувається не тільки ерудиція, обізнаність із новинками науки, а й душа лектора, відкрита до краси. Лекції професора із захопленням слухають студенти-філологи, щирі поради беруть “на озброєння” молодші колеги. Авторка цих рядків – учениця професора, і моя доля, починаючи з студентської лави, впродовж багатьох років тісно пов’язана з його діяльністю. Саме на його лекціях та практичних заняттях формувалися наукові біографії багатьох ужгородських філологів, в тому числі і моя.

Діапазон наукових інтересів Івана Сабадоша досить широкий. Але він поступово зосередився на дослідженні народних говорів та історії української мови. Діалектології Іван Васильович не зраджує, адже саме з неї почався його шлях у велику науку. Перу вченого належить понад 120 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць. Більшість їх базується на власних спостереженнях і записах автора, менше – на явищах, що зауважені іншими авторами і зачвідчені в науковій літературі. Мовознавчі дослідження І.Сабадоша відзначаються широтою ерудиції, науковою аргументацією, енергією думки ученого, свіжістю оцінок мовознавчих явищ.

Значний внесок І.Сабадоша в дослідження лексики лісосплаву українських говорів Карпат та ботанічної лексики української мови. Як уже йшлося вище, лісосплавні назви лягли в основу його кандидатської дисертації. Оскільки ця лексика належить до зникаючої, то найповніша її фіксація становить значний інтерес для науки, причому не тільки мовознавчої, але й суміжних, що займаються вивченням матеріальної і духовної культури нашого народу. Згадаємо ще й такі праці вченого з цієї проблематики: “Назви плотогонів в українських говорах району Карпат” (1972), “Лексика лісосплаву українських говорів району Карпат: Назви плотів” (1973), “Лексика, пов’язана із сплавом лісу розсіпком, в українських говорах Карпат” (1990) та ін.

Підсумком багаторічних досліджень ботанічної лексики української мови стала монографія вченого “Формування української ботанічної номенклатури” (Ужгород, 1996). У цій роботі детально висвітлюються всі етапи розвитку тематичної групи цієї лексики з найдавніших часів до початку ХХ ст. Матеріали проаналізовано в різних аспектах – діахронічному, лексико-етимологічному, статистичному та інших, із залученням українських та слов’янських, історичних, діалектних, етимоло-

гічних, лексикографічних та інших праць. Джерельною основою дослідження послужили не тільки друковані видання, а й рукописи, зокрема староукраїнські травники, лікарські та господарські поради, ботанічні словники тощо.

Схвальні відгуки мовознавців на цю монографію (Л.Полюга, Л.Москаленко, М.Чижмар) свідчать про її наукову вартість.

Справжньою подією у науці став вихід у світ “Атласу ботанічної лексики української мови” (Ужгород, 1999). В основі цієї праці лежить зібраний значною мірою самим автором матеріал за спеціальною програмою у 133 населених пунктах усієї України. Програма нараховувала 101 питання, які стосувалися назв конкретних видів дикорослих трав, кущів, культурних трав’янистих рослин, грибів. Атлас складається із 68 лексичних карт, на яких відбито лексичні, словотвірні та фонетичні явища. До Атласу додано також некартографовані лексичні матеріали. Цінність цієї монографії полягає у надзвичайному багатстві зібраних лексичних протиставлень ботанічних номенів, які сьогодні зустрічаємо лише у пасивному словнику старшого покоління. Вони в українській лінгвогеографії друкуються вперше. Схвально відізналися про Атлас П.Ю.Гриценко, З.Ганудель, З.Бичко, які вважають, що праця І.В.Сабадоша привернула увагу передусім спробою охоплення всього українського континууму, на відміну від інших атласів, які належать до регіональних. До виходу в 2001 році третього, завершального, тому Атласу української мови праця Івана Васильовича вважалася першим загальноукраїнським (національним) лінгвістичним атласом.

Говорячи про значний внесок І.Сабадоша в галузь лінгвістичної географії, не можемо не згадати й того факту, що він є членом робочої групи з підготовки й видання багатотомної міжнародної праці “Общеславянский лингвистический атлас”.

У науковому доробку вченого – статті, присвячені розвитку української лексикографічної науки: “Розвиток лексикографії на Закарпатті в загальноукраїнському контексті” (1993), “Словник ботанічної номенклатури” 1928 р. та його значення для розвитку української термінології ботаніки” (1999), “Русько-мадярський словарь” Л.Чопея” (1999), “Słownik botaniczny łańskie-małopolski” С.Маковецького як одне з найбільших зібрань українських назв рослин” (2002), “Українська діалектна лексикографія післявоєнного періоду” (2003) та ін. Багато нових для науки фактів містить публікація про перший енциклопедичний словник української мови – “Українську загальну енциклопедію”.

Особливе місце в науковій діяльності І.Сабадоша належить працям, які стосуються міжмовних та міждіалектних контактів. Серед них: “Українсько-румунська інтерференція в галузі народної ботанічної номенклатури” (1977), “Про деякі білорусько-українські ізолекси” (1980), “Із спостережень над північноукраїнськими лексичними паралелями” (1982), “Спостереження над деякими гуцульськими ізогласами” (1995), “Українсько-польська взаємодія в ботанічній лексиці” (1995), “Із

спостережень над карпато-поліськими лексико-семантичними паралелями” (2000) та ін.

Активно працює Іван Васильович у галузі наукової термінології української мови. На цю тему він опублікував такі дослідження: “Народні назви рослин і наукова ботанічна номенклатура” (1985), “Значення “Словаря української мови” за редакцією Б.Д.Грінченка для формування української термінології” (1988), “Формування наукової ботанічної термінології української мови” (1995), “Лінгвістичні критерії оцінки сучасної галузевої термінології” (1996), “Зміни в науковій ботанічній термінології української мови в післявоєнний період” (2000) та ін.

Багато зробив І.Сабадош і як рецензент окремих збірників, словників, лінгвістичних атласів. Заслугують на увагу рецензії на “Словник асоціативних норм української мови” Н.П.Бутенко (1979), науковий збірник “Проблеми сучасної ареалогії” (1995), “Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини” З.Ганудель (1999), збірник “Говірки Чорнобильської зони: Тексти” (1998) тощо. Ім’я вченого відоме не тільки в Україні, але й за її межами. Він опублікував чимало праць у відомих наукових виданнях Росії, Білорусії, Польщі, Словаччини, Югославії.

Варта уваги ще одна важлива обставина: все, що робить у науці професор І.Сабадош, він несе студентам, і навпаки – потреби навчального процесу часто стимулюють його науковий пошук. Очевидно, ця обставина і спричинила появу цілого ряду методичних посібників для студентів. Серед них: “Методичні вказівки до виконання контрольних робіт із синтаксису сучасної української літературної мови для студентів ІУ курсу заочного навчання” (1982), “Методичні поради з педагогічної практики для студентів ІУ-У курсів філологічного факультету” (1982), “Методичні вказівки з науково-дослідної роботи студентів-філологів з українського мовознавства” (1988), “Дипломна робота з українського мовознавства” (2003), у співавторстві з В.І.Добошем “Методичні розробки для практичних занять з сучасної української літературної мови (синтаксис простого речення)” (1981), у співавторстві з В.І.Добошем та А.М.Галас “Синтаксис простого речення сучасної української літературної мови: Методичні розробки для студентів філологічного факультету” (1999). Значною допомогою вчителям загальноосвітніх шкіл під час проведення уроків з народознавства стануть методичні рекомендації “Лісорозробки і лісосплав на Закарпатті” (1994).

Професор І.В.Сабадош успішно навчає молоді кадри. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації О.Ф.Мигoliniнець та Е.Д.Гоца. А на черзі захисти наступних аспірантів. А скільки ретельно прочитаних і прорецензованих інших кандидатських та докторських дисертацій, авторефератів. Сотні рукописів курсових і дипломних робіт пройшли через руки професора. І до кожного він ставився уважно, зі щирим інтересом і прагненням сприяти розвитку особистості. Іван Васильович виступив офіційним опонентом на захисті дисертаційних робіт Н.Л.Осташ, Ф.І. Бабія, А.С.Зеленька, Л.А.Москаленко, М.І.Чікало, Л.О.Белея, Л.В.Асіїв, М.В.Бігусяка, О.Тимко, В.В.Леснової, О.І.Сімович, Г.Т.Кузь, О.Г.Литвин, Г.Ф.Ступінської, Т.О.Ястремської.

Крім того, з 1994 року до сьогодні І.Сабадош – член спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій у Тернопільському державному педагогічному університеті ім. В.Гнатюка й Ужгородському національному університеті. Із 2002 року – член експертної ради з мовознавства Вищої атестаційної комісії (ВАК) України. З 1996 року Іван Васильович є дійсним членом наукового товариства ім. Т.Шевченка у Львові. Йому присвячені окремі статті в енциклопедії “Українська мова” (2000), “Краснознавчому словнику русинів-українців: Пряшівщина” (1999) та інших довідкових виданнях. А це свідчить про неабиякий авторитет ювіляра.

Загадка успіху Івана Сабадоша довго бентежитиме цікавих. М’яке обличчя, спокійні рухи – і такий вулкан енергії.

Свій ювілей І.В.Сабадош зустрічає в розквіті багатограних творчих сил. На його письмовому столі мало не щодня з’являються нові матеріали. Та, напевно, чи не найбільше щастя та радості приносить спілкування з людьми – рідними, друзями, знайомими. Іван Васильович підтримує широкі зв’язки з ученими-мовознавцями з різних міст України та закордону. Працездатності, енергійності нашого ювіляра можна тільки по-доброму позаздрити, порадіти. Це людина доброзичлива, поміркована, розважлива, але вона ніколи не поступиться своїми головними принципами. І.В.Сабадош одержимий постійним науковим пошуком, що, без сумніву, приведе його до нових творчих злетів на ниві українського і слов’янського мовознавства.

Побажаймо ж ювілярові міцного здоров’я, людського добра, творчих ужинок та багатоліття.

З роси Вам і води, дорогий Іване Васильовичу!

Ольга Мигoliniнець,
доц. кафедри української мови УжНУ